

ORGANON F

PRÍLOHA

**Denotácia, referencia
a význam**

Zostavil Pavel Cmorej

Bratislava 2000

ANALOGISTI VERZUS ANOMALISTI¹

Vladimír MARKO

Dnes nemôžeme bez obmedzení a s istotou presne povedať, v čom spočíval centrálny bod konfliktu medzi obhajcami dvoch rivalitných gramatických koncepcií – medzi *anomalistami* a *analogistami*.

Jeden z dôvodov dnešnej neistoty o tom, aký bol správny smer, ktorým sa rozvíjala táto diskusia, sa týka *faktografie* – resp. údajov o stanoviskách v spore. Tie sú skromné, skôr naznačujúce, a nikdy deklaratívne alebo nepochybené. *Druhý* dôvod sa vzťahuje na celý druh problematických *metodologických* otázok pri rekonštrukcii stanovísk, ktoré, ako v našom prípade – boli aktuálne pred viac ako 2000 rokmi. Väčšina údajov týkajúca sa týchto otázok pochádza z druhej alebo tretej ruky. Preto sa naše bádanie o tom, aká bola fyziognómia týchto stanovísk, skôr zakladá na analógiách a extrapoláciách – ktoré vznikajú vzájomným splietaním ostatných bodov ich koncepcií – tých zo širokej škály problémov o ktorých súčasne kladieme naše otázky.

Ešte pred niekoľkými rokmi sa zdalo, že debata medzi analogistami a anomalistami v skutočnosti nikdy neprebíhala. Tiež to, že náš dojem z dvoch koncepcií ako rozličnými pochádza z nesprávneho čítania Varrona (i. storochie pred .n.l.) a jeho dilemy, či gramatika má byť *regulovaná pravidlami* (aj *teóriou*) alebo *observáciou skutočného používania* jazyka. Tento dojem bol dodatočne ovplyvnený Fehlingovým štúdiom o probléme.² Dôvodom je určite fakt, že zatiaľ najdôležitejšie svedectvo o debate nájdeme u Varrona.

Varro³ predstavuje stoika Kratesa⁴ ako obhajcu anomalistov.⁵ Krates, ako aj jeho nasledovníci z Pergamu protirečia alexandrijskému knihovníkovi,

¹ Finálna verzia tejto práce vznikla v rámci vedeckého projektu *Sémantická analýza prirodzeného jazyka* podporeného grantom VEGA MŠ SR č. 1/7221/20.

² Cf. D. Fehling, "Varro und die grammatische Lehre von der Analogie und der Flexion," *Glotta*, 35:214-270; 48-100, 1956-1957. Fehling podáva rozlične dostupné definície "analógie" (1956, 236 ff).

³ *De Ling. lat.* ix, 1 = FDS 640 > SVF ii 151: "*Insignis eorum est error qui malunt quae nesciunt docere quam discere quae ignorant: in quo fuit Crates, nobilis grammaticus, qui fretus Chrysippo, homine acutissimo qui reliquit peri anomalias III libros, contra analogian atque Aristarchum est nixus, sed ita, ut scripta indicant eius, ut neutrius videatur pervidisse voluntatem, quod et Chrysippus de inaequabilitate cum scribit sermonis, propositum habet ostendere similes res dissimilibus verbis et*

žiakovi Aristofana z Byzancie⁶, "analogistovi" Aristarchovi zo Samothrake.⁷ Krates sa odvoláva na Chrysippovo tvrdenie, že jazyk je anomálny,

"pretože príbuzné v e c i sú menované rozličnými m e n a m i, kým príbuzné m e n á ukazujú úplne rozličné v e c i".⁸

Na druhej strane Aristarchos, ako uvádza na istom mieste Varro, tvrdí, že *podobné slová* musia mať aj *podobné koncovky* pri skloňovaní. Tak ak sú dve slová príbuzné, môžeme očakávať, že aj pri ich skloňovaní budú mať podobné koncovky. Treba povedať aj to, že Aristarchos k tomu dodáva aj určité obmedzenie: tieto pravidlá platia do "*tej miery, do akej nám to umožňuje ich používanie*". Mal na mysle predovšetkým mal kritériá, ktoré rozlišujú *rod, pád, koncovku, počet slabík, prízvuk a figúru* (t.j. či je slovo

.....

dissimiles similibus esse vocabulis notatas, id quod est verum, et quod Aristarchus, de aequabilitate cum scribit eiusdem, uerborum similitudinem quandam in inclinatione sequi iubet, quoad patiatur consuetudo."

⁴ Podľa Sudi [Krates-K2342]: Krates (2. stor. pred n. l.), syn Timokratov; z Mala, v Kilikie. Stoický filozof. Bol prezývaný Homér pre jeho prudké zapojenie v gramatických a básnických rozpravách. Bol súčasníkom gramatika Aristarha v čase Ptolomaia Filometora. Bol autorom textového komentára eposu Iliada a Odysea (9 kníh), atď. V Pergame podal základ tzv. *pergamskej gramatickej školy*, ktorá sledovala princípe anomálie.

⁵ Cf. Frs. 65-70 Mette.

⁶ Podľa Sudi [Aristophanes-A3933] Aristofan z Byzancie (cc. 257-180 pred n. l.), bol žiakom Kallimacha a Zenodota, vedúcim alexandrijskej knižnice okolo roku 197. Bol odborníkom na akcentuáciu a punktuáciu, ako aj autorom štúdiách z dejín jazyka. Na poli lexicografie, spracoval zoznam riedkych a cudzích slov a gréckych frázach, ako aj špeciálne štúdie usporiadané podľa predmetu alebo dialektu. Zoznam slovíec zverejnil v šiestich knihách. Okrem spisu o dejinách Téb, Beocie, o aténskej prostitúcii a biológii, napísal spis o jazykových anomáliách ako odpoveď na Chrysippovu knižku o probléme, čím sa skutočne začala polemika medzi dvoma školami.

⁷ Aristarchos (cc. 217-143 pred n. l.) bol astronóm a posledný zaznamenaný knihovník v alexandrijskej knižnici. Na post sa dostal v roku 180 pred n. l., kým nebol odstránený kvôli dynastickým súťažiam medzi Ptolemaiovcami. Jeho redakcia Iliady a Odysei, ktorá sa zakladala na detailne spracovaných analýzach, sa zachovala.

⁸ Podľa názvov na Diogenovom zozname môžeme tvrdiť, že Chrysippos musel tejto téme venovať viacero kníh (cf. DL vii 189-201), i keď len jedna má priamo názov *Peri anomalias* (Varro, *De ling. lat.* ix, 1; FDS 640). Sextos napríklad (am i 199) tvrdí, že porovnávanie mnohých príbuzných slov je analógia; cf. *ib.* 236, ako aj Sextov príklad z Pindaria 202.

jednoduché alebo zložité).⁹ Tieto kritériá sa časom medzi analogistami znásobovali, aby sa zosilnili prostriedky zachytávania jazykových regularít.

Stanovisko, ktoré obhajuje Krates, nebolo ojedinelé a nachádzame ho ešte medzi staršími sofistami, u Gorgia a Protagora.¹⁰ Dilemy o tom, kto predpisuje zákony a aký je vzťah medzi *nomos* a *physis*, resp. konvencie a prírody, pokračuje medzi sofistami z Antifonom a jeho tvrdením o arbitrarite predpisov a zákonov a ich nesúlade s prírodou,¹¹ pretože "vyslovená jedinečná vec nemá aj jedinečný význam".¹² Antifones sa preto venuje vzťahu medzi jazykom a "jeho predmetmi", aby mohol poučať o tom, aká je správna cesta pre "vytváranie nových mien".¹³ Tento problém, problém korektnosti mien, resp. *orthotés onomatón*,¹⁴ zdá sa byť všeobecnou témou počas 5. storočia. Tá sa začína s problémami správneho vyslovovania, dikcie (*orthoepia*),¹⁵ a neskôr pokračuje otázkami ktoré sa týkajú správnosti spôsobu, akým *meno*, t.j. *znak*, označuje menovanú *vec*. Platón tému pripisuje Protagorovi, Prodikovi a takmer výlučne sofistom.¹⁶

Platónov Sokrates videl jedinečný zákonitý prameň pre význam mien v zákonodarcovi a jazykotvorcovi (*nomothetés*)¹⁷ v jednej osobe, ktorá nielenže vytvára a určuje *správny význam menám*, ale aj udržiava ich trvanie. Inými slovami, mená majú svoj ideál a jazykotvorca zachováva *ideálnosť* mien. Túto tému spomína ešte Sokratov učiteľ Prodikos, odborník na svojho krajanu a dávneho básnika Simonida. Prodikos bol Sokratom

⁹ Charis. p. 149.26 ff. Barwick.

¹⁰ SE am vii, 84. O popularite tejto témy v Aténach svedčí aj Xenofon, *mem.* iii 14.2 sq: "Teraz sa rozhovor viedol o menách a spôsobe akým sú správne použité..."

¹¹ Cf. *Oxyr. pap.* 1364. fr. 1, *Oxyr. pap.* 1797 (Antiphon, fr. 44A, 44B DK, ii, 353)

¹² Galen, *In Hipp. De med. off.* xviiiB., 656 K.

¹³ Galen, *Gloss. Hipp. prooem.* v, 706 B., xx, 66, 7 K.

¹⁴ Democr. 20a (*apud Schol in Dion Thr.*), Plat. *Phaedrus* 267c, *Phld. Rh.* 1.191 S., D.H. *Dem.* 26, Quint. 1.6.20; cf. DL vii, 83 = SVF ii 130 = LS 31C: "Lebo [podľa stoikov] sú dve veci, ktoré patria do jej kompetencie [logiky] – jedna skúmať pravú podstatu každého súcna, druhá dať mu slovné pomenovanie."

¹⁵ *Phld. Rh.* 1. 186S; D.H. 1. 90.

¹⁶ Protagoras – *Crat.* 391c; Prodikos – *Crat.* 384b, *Euthyd.* 277e; sofisti – *Crat.* 391b.

¹⁷ Plat. *Crat.* 389d sq: "Nemusí teda, môj najlepší, aj onen zákonodarca vedieť prednášať do hlások a slabík meno prirodzene vhodné pre každú jednotlivú vec a s pohľadom na to samo skutočné meno tvoriť a dávať všetky ostatné mená, ak chce byť uznávaným darcom mien? ..." [Špaňár].

uznaný majster v "odhaľovaní synonym" ¹⁸ – za päťdesiat drachmiem učil o sémantických otázkach a pre sofistov "najvýznamnejšej otázke vo filozofii" – o "korektnosti mien". ¹⁹ (Platón štyri pätiny svojho dialógu *Kratylos* venuje Sokratovej debata s Hermogenom. Iba jedna pätina, záverečná časť, zostáva pre rozhovor z Kratylom.)

Platón si je tiež vedomý toho že jazyk je nedôsledný. ²⁰ Tak je napríklad menom "Sokrates" pomenovaný sám Sokrates. Keď ide o meno "Hermogenes", prípad je už iný (i keď slovenský prekladateľ nám nehovorí, že je to preto, že Hermogenes nie je z Hermovho rodu). "Sokrates" je, povedali by sme, atomárne meno a má jedinečný význam. Keď ide o meno *Hermogenes* (*Hermo – genes*), to nie je tak. Význam mena "Hermogenes" je niečo iné, akoby samotný Hermogenes skutočne bol z Hermovho rodu, i keď to sám Hermogenes nie je. ²¹ Hermogenovo meno nie je pravdivé – ono nemuje správnym spôsobom.

Hermogenes s týmto Sokratovým tvrdením nesúhlasí, a tak kritizuje Kratylovu definíciu *prirodzenej korektnosti mien*:

"Nemôžem uveriť tomu, že existuje akási iná korektnosť mena ako ta, čo vznikla dohodou a súhlasom (*synthéké kai homologia*)," ²² ... "alebo povedzme zmluvou" ²³ ... "pretože žiadne meno nevzniká od prírody (*perphykenai physei*) pre každú jedinečnú vec, ale podľa dohody (*nomôi*) a zvyku (*ethei*) tých, ktorí sú zvyknutí tak to nazývať (*kalountôn*)". ²⁴

Stoická citlivosť na jazykové anomálie, akú Varro pripisuje Kratesovi, mala príčinu aj v tom, že ako cudzinci väčšinou semitského, nehelénskeho pôvodu, si všimli mnohé nedostatky v každodennom používaní mien, fráz a výrazov. Na druhej strane, ako obhajcovia gréckej klasickej tradície a kultúry zastavali stanovisko, že mnohé filozofické problémy a paradoxy majú príčinu v nedôslednom používaní jazyka (inými slovami, keby sa jazyk dôsledne

¹⁸ Cf. Plat. *Euthyd.* 277e.

¹⁹ Plat. *Crat.* 384b. Sokrates počul len prednášku, ktorá stála jednu drachmu. Aristoteles hovorí (*Rhet.* 1415b12), že tí, ktorí tú sumu platili, zaspávali počas prednášky.

²⁰ Democr. 68 B 20a D-K; Plat. *Phaedr.* 267c charakterizuje Protagorove lingvistické záujmy.

²¹ Plat. *Crat.* 383b.

²² *Ibid.* 384c10-d1.

²³ *Ibid.* 383a6-7.

²⁴ *Ibid.* 384d7-9

používal, nielenže by sme sa vyhli určitým paradoxom, ale aj všetci ľudia by hovorili jedným jazykom).

Sextos Empirikos okrem Chrysippových príkladov uvádza aj ten, že Atény alebo Téby majú formu množného čísla, i keď ide o jedno mesto.²⁵ Chrysippov (pseudo) rival Diodoros išiel ešte ďalej od Hermogenovej "zmluvnej dohody a súhlasu". Dávanie mien, sám krst, je úplné arbitrárne. Podľa Diodora, pri chápaní významu mien je dôležité to, čo by sme dnes nazvali zachytávanie intencionálneho aktu hovorca:

"Žiadne meno nie je dvojzmyselné. Nikto nemôže myslieť alebo povedať niečo dvojzmyselné a nič netreba držať takým, že môže byť mimo toho, čo si hovoriaci myslí, že hovorí. Ak si rozumel niečo iné ako to, čo som myslel povedať, mal by držať, že som hovoril nejasne, skôr ako dvojzmyselne. Pretože vlastnosť dvojzmyselných slov by mala byť taká, že ktokoľvek by niečo povedal, boli by povedané dve alebo viac vecí, ak on si aj myslí že hovorí jednu."²⁶

Preto Diodoros svojim sluhom dal mená "Predsa", "Tento" a "Hento". Svojej dcére dal mužské meno, *Teogonis*.²⁷ Príklad so sluhami, ktorý mal Diodoros mal na mysle keď dával mená svojim sluhom, ma pravdepodobne svoj prameň v Hermogenovom tvrdení, že sú korektné mená nielen po ich "prvom krste", ale aj po ich výmene, substitúcii:

"ako keď zmeníme mená našich sluhov, mená, ktorými sme tie predhadzujúce zmenili nie sú menej korektné ako predchádzajúce."²⁸

Varro sa vo svojej analýze problému regularít snaží presvedčiť čitateľa o svojom vlastnom názore na problém. Podľa neho žiadny konflikt medzi

²⁵ AM i 154.

²⁶ Döring fr.111; Gellius, *Noctes Atticae*, xi 12, 1-3, ed Marchall (1969); Diodorus fr.7 Giannantoni (part); LS 37N; SVF ii 152; FDS 636; cf. Varro, *de ling. lat.* ix. 1 = SVF ii 151 = FDS 640; cf. DL vii 187: "*Diodorus autem, cui cognomen Crono fuit: 'nulum' inquit 'verbum est ambiguum, nec quisquam ambiguum dicit aut sentit, nec aliud dici videri debet, quam quod se dicere sentit is, qui dicit. At cum ego' inquit 'aliud sensi, tu aliud accepisti, obscure magis dictum videri potest quam ambigue; ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret. Nemo quidem duo vel plura diceret. Nemo quidem duo vel plura dicit, qui se sensit unum dicere.*"

²⁷ Döring fr. 112; Ammonius, *in de interpre.* 38, 17-20 Busse, CAG iv 5 (1897); Diodorus fr.7 Giannantoni (part); LS 37O; Döring fr.111; Gellius, *Noctes Atticae*, xi 12, 1-3, ed Marchall (1969); Diodorus fr.7 Giannantoni (part); LS 37N; SVF ii 152; FDS 636; cf. Varro, *de ling. lat.* ix. 1 = SVF ii 151 = FDS 640; cf. DL vii 187.

²⁸ Plat. *Crat.* 384d3-5

dvoma filozofmi a ich tvrdeniami, ako aj školami, v skutočnosti neexistuje, skôr ide o Kratesovo nedorozumenie. I keby toto tvrdenie nebolo úplne chybné z Varronovho stanoviska, to ešte neznamená, že tento spor skutočne nikdy neexistoval.

Aristarchovo stanovisko skôr vychádza zo skúsenosti služobnej jazykovej politiky z prvého obdobia helenizmu. Tá za svoj cieľ mala nielen kultúrnu, ale aj úradnú motiváciu pre štandardizáciu jazyka. V Alexandrii – v Museione a v knižnici – prebiehala redakcia Homérových spisov, ich štandardizácia z rozličných rukopisov zozbieraných z celého helenistického sveta. Veľký počet alexandrijských jazykovedcov pod vedením Zenodota z Efezu a iných odborníkov sa snažil odhaliť, čo z tých skutočne patrí Homérovi. Jedno zo základných kritérií sa prejavovalo v úsilí eliminovať výrazy, ktoré nie sú v duchu gréckeho jazyka. Význam problematických viet a fráz, slov a mien sa dekoval predovšetkým rafinovanou etymologickou analýzou. Tak sa aj *barbarismus*, *helenismus*, *etymológia*, *solicismus*, okrem iných prostriedkov ktoré spomína Aristarchos, opierali o viac ako dve storočia dlhú tradíciu úsilia odpovedať na otázku o pôvode jazyka. Ako konečný výsledok redakcie Homérových prác, mal byť, samozrejme, *jeden* správny a autentický rukopis.

Cesta rekonštrukcie Homérových prác vychádzala z presvedčenia že ak jazyk má byť univerzálnym prostriedkom dorozumievania, potom jeho povaha musí vznikáť z jedinečného pôvodu. V opačnom prípade slová stratia význam a tým zanikne aj možnosť dorozumenia medzi ľuďmi. Správne používanie jazyka v komunikácii musí byť regulované uniformne a všeobecne. Platónova analogistická koncepcia mala vplyv aj keď išlo o alexandrijskú redakciu *Starého zákona*,²⁹ vyskytuje sa už v jeho prvých riadkoch, aby sa eliminovali všetky neskoršie možné nedorozumenia. Správny význam každého zapísaného Božieho slova je len jeden, a Boh je tým tvorcom a zákonným udržiavateľom správnosti (menovania a významov) mien. To znamená, že aj pravidlá jazyka musia vychádzať z jedného zákonného prameňa, ktorý bude kritériom na rozoznávanie správnych mien od tých nesprávnych.³⁰

²⁹ Len na prekladanie *Septuagintu*, na odporúčanie Demetria z Faleronu Ptolemios "Soter" zamestnal a uhostil 72 rabínov [Aristeas, *Philoct.* 9-10, 47, 273].

³⁰ Ak sa na vec pozeráme z aspektu politických motívov pre obhajobu tejto teórie, musíme uznať aj nasledujúci fakt, ktorý mohol motivovať alexandrijcov. Keby to nebolo tak, rozpočet pre prácu na projektoch viazaných na redakciu Homéra a *Nového zákona*, ktorý vykonával obrovsky počet knihovníkov platených alexandrijskými daňovými poplatníkmi, bol by pred lokálnou byrokraciou neobhajiteľný.

Orthoepia alebo diskusia na tému správnosti mien mala svoju kontinuitu až do Quintiliana,³¹ ktorý ju rozoberá spolu s *ortografiou*, správnou latinčinou, a ostatnými tradičnými gramatickými otázkami, ktoré sa netýkajú štýlu alebo rétoriky, pretože ešte od prvých stoikov predstavujú klasické dialektické problémy.³²

Keď všetky slová sú vedené jedinečnou prírodou, význam mena sa dá rozobrať alebo rekonštruovať (aj) z jeho *etymológie*. Tak je napríklad podľa Augustína slovo *verbum* etymologicky odvodené od *vero boando* – *pravdivé odznievanie, odzváňanie*.³³ Etymologicky môžeme rozčleniť nejasné výrazy na jeho časti. Idea je čisto platonická.³⁴ Analýza vedie do určitých atomárnych foriem jazyka alebo do *jazykových prvkov*. (Tak sa i meno *Pegasus* skladá z dvoch atomárnych ideí, alebo pojmov, *kridlatosti* aj *koňovitosti*). Meno nám hovorí o dejinách svojho generovania a navodzuje nás na jeho tonálny a zmyselný prvok. "Jazykotvorca" ako aj básnik, musia začať podobne ako v hudbe určitými zvukmi: hláskami, spoluhláskami atď.³⁵ Meno je foneticky *mimesis* objektov pomenovania. Galenos hovorí o tom že

"(ako pri ohni) aj prvky zvuku vytvárajú najprv slabiky, potom z nich vzniká meno a sloveso, ale aj predložka, člen a spojka, ktoré zasa Chrysippos nazýva prvkami reči."³⁶

Origenes uvádza, že Aristoteles (ako aj Hermogenes³⁷) hovoril, že mená a ich významy vznikli dohodou medzi ľuďmi,³⁸ i keď je sám pôvod jazyka podľa Aristotela tiež mimetický.³⁹ Pre stoikov sú slova "prirodzeným" napodobnením vecí⁴⁰ a určitým druhom deskripcie (môže byť také niečo, ako

³¹ i. 6. 1; i. 7. 1.

³² O niektorých aspektoch tejto diskusie cf. G. Gaher, *Stoická sémantika a logika*, Stimul, Bratislava, 2000; kap. i-iii.

³³ Aug. *de dial.* 6. Augustínov návod pripomína na Platónov návod z *Crat.* 389b-e a rozoberanie prírodného ladenia zvukov, z ktorých sa skladajú zvuky hlasov pre mená.

³⁴ Nieкто by mohol povedať, že sa ta idea dnes podobá na predpoklady, ktoré ležia v Chomského pojmu "*deep grammar structure*".

³⁵ Plat. *Crat.* 390d sq.

³⁶ Gal. *de Hippocr. et Platonis placitis*, viii, 3 = SVF ii 148 [prel. M. Okál];

³⁷ Plat. *Crat.* 384d.

³⁸ Arist. *de int.* 16a.

³⁹ Arist. *rhet.* 1404a20

⁴⁰ Origenes, *Contra Celsum* i. 24 = SVF ii 146: "*O prirodzenosti mien vznikol veľký spor, totiž či vznikli ustanovením ľudí, ako sa nazdával Aristoteles, alebo či majú*

sú Russellove "skrátene opisy").⁴¹ Podľa stoikov mená označujú veci *prírodným spôsobom*. Pri dohode o menách, hoci ide o konvencionalistický prístup, stoici tvrdia že sme tiež vedení prírodou, ktorá preniká našou vôľou i za ňou skrýva.⁴² O správnosti mien sa tiež starajú bohovia, za ktorých postavami sa metaforicky skrývajú vlastnosti, ako aj relácie medzi vlastnosťami prírody. V pozadí všetkých vlastne stojí jeden zákonodarca.⁴³ Epikuros ako aj Aristoteles, pripúšťa že jazyk vznikol mimetickým spôsobom. Na rozdeľ od stoikov tvrdí, že sa už ďalej jazyk pohybuje smerom ku konvenčnej štandardizácii.⁴⁴

Zdá sa, že takéto vysvetlenie otázky jazyka a jeho začiatku bolo medzi Grékmi bežné. Jeho *ďalší rozvoj* sa často vysvetľoval jeho *evolúciou*. Tak historik Diodoros Sykilos tvrdí, že sa výkriky, zmätene a bez významu, pomaly formujú a artikulujú do formy jazyka.⁴⁵ Podľa jeho názoru časom sa musí prejaviť súhlas s výrazmi pre každý objekt, a tak sa vytvára "*komunikácia o všetkom*"⁴⁶. Z druhej strany, podľa Platónovho návodu v *Prot.*, v ktorom sa popiera evolúcia, jazyk sa dostáva k ľuďom priamo od bohov, prostredníctvom Prometea – ten odhalil ľuďom mnohé božské tajomstvá medzi inými aj jazyk, ktorý zvládli postupným nacvičovaním.⁴⁷ Takéto tvrdenie nachádzame aj u Eurípida, kde podľa slov jeho Tesea jazyk ako orgán a posol reči nám tiež darujú bohovia, aby sme sa vyhli konfúzii ktorá vládne medzi zvieratami.⁴⁸ Musíme dodať aj Sokratové tvrdenie, že podľa Homérovej autority, bohovia aj ľudia často používajú rozličné mena pre iste veci, s tým že "*mená, ktoré používajú bohovia, správne a prirodzene patria veciam*".⁴⁹

.....
prírodný pôvod, ako si myslia stoici, lebo vraj prvé zvuky sú napodobnením vecí, podľa ktorých vznikajú slová" [Okál].

⁴¹ Cf. LS p. 195.

⁴² Origenes, *ibid.*

⁴³ Ammonius, *in de interpr.* 35. 16; 36, 23; cf. SVF ii 1066, 1070, etc.

⁴⁴ Varro, *de ling. lat.* vi, 56; Seneca, *de ira*, i. 3 – deti ani zvieratá nemajú jazyk, ale vydávajú zvuky podobné jazyku.

⁴⁵ Diodorus, 1.8.1-7.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Prot.* 322a.

⁴⁸ Eur. *Suppl.* 201 sq.

⁴⁹ Plat. *Crat.* 391d.

Sama teória mimetického pôvodu sa nám nemusí úplne zdať prijateľná, i keď posledná významná teória takéhoto druhu bola Marrova, tzv. "pracovná teória jazyka", inšpirovaná niekedy dosť vplyvnou knihou *Otázky leninizmu*. Keby to však bolo tak, že každý správny význam je len jeden, platila by pripomienka stoikov: buď musíme tvrdiť, že je jeden jazyk pre všetkých (a vieme, že to nie je tak), alebo musíme dať odpoveď na otázku, ako vznikajú jazykové nedôslednosti, ktoré sa prejavujú v jeho každodennom použití, pričom ako dôsledok máme paradoxy typu "Voz",⁵⁰ a iné.

Aj alexandrijci, aj stoici boli obhajcovia klasickej helenistickej tradície. V prípade redakcie Homérových prác tu ide o jasnú vec. Ale čo s Aristofanom, ktorý sa z významom mena často len pohráva? Stoici skôr inklinovali k práve takým výnimkám a príkladom akými sa bavil Aristofanes.

Aj stoicizmus, aj alexandrijská tradícia až do latinských autorov, akými bol Varro, alebo neskôr Augustín (vo svojej *de Dialectica*), zhodujú sa v jednom. Tam kde regularity nie sú, treba ich zabezpečiť a zaviesť. Rozlišovanie existuje len v spôsobe akým dochádzame k správnym regularitám. Alexandrijci vychádzajúci z klasickej tradície, verili, že regularity už nejakým spôsobom sú, len ich treba odhaliť a snažiť sa zredukovať iregularity na regulárne štandardy. Stoici sa skôr prikláňali k stanovisku že iregularity musíme podriaďiť určitým *preskripciam*. To platí, nielen keď ide o vžitý výrazy, ale i keď ide o *nové*, resp. konštruované slová a mená, ktorým prisudzujeme (alebo konštruujeme) nové, zatiaľ neexistujúce významy. Pre alexandrijcov, význam mien už raz *existoval* a my sa musíme snažiť vyhýbať iregularitám úsilím odhaliť ich pôvod, t.j. pôvodný význam. Pre Stoikov význam je regulovaný *dohodou* a dohoda je základom platenia *predpisu*. Ešte od Zenóna stoici boli známi vymýšľaním nových mien alebo pridávaním starým významom nové.⁵¹ Ale aj jedni, aj druhí by sa zhodli v tom, že predpis, ktorý sa týka mien, by mal byť jeden a platiť všeobecne. Ak sa predpisy rozlišujú, vzniká *ambibolia*, resp. *ambiguita*, a potom – ako v prípade mnohých nejasných pasáží u Homéra – množstvo filozofických paradoxov.

Až s pozdným stoicizmom – ako aj Dyonisios Thrax (c. 170 - 90 pred .n. l.)⁵² a *Syntaxa* Apollonia Dyskola, na ktoré stoicizmus mal výnimočný vplyv – popis gramatických kritérií alebo predpisov pre pridávanie a odhalenie správnych významov, zdá sa byť hotovo kompletným. Tu sa stráca ostrá hranica medzi analogistami a anomalistami, a končí sa debata o prirodzenosti

⁵⁰ DL vii 187 = LS 37R. Cf. LS 37S.

⁵¹ FDS 232; 254; 115; 248a – SVF i 33, 34a, b, 35

⁵² Dionisios "Tráčan" sa narodil v Byzancii a študoval v Alexandrii u Aristarcha.

mien. Čo pre nás z historického hľadiska zostáva zaujímavé, je to, že tato debata predstavuje prvý pokus o riešenie filozofických problémov ako sú ambiguiti – pomenovaním prírody problémov a vytváranie prostriedkov na ich gramatickú analýzu.

Na zaver pripomeňme že i keď sa Sextovi zdalo, že na to aby sme hovorili správnu gréčtinou⁵³ a zaoberali sa filozofiou nepotrebujeme gramatiku, zdá sa, že väčšina filozofických problémov helenistického obdobia nie je zrozumiteľná bez presného pochopenia vzťahu predstaviteľov filozofie tohto obdobia k jazyku, ako aj toho, z akých prameňov vznikali ich koncepcie.

---

⁵³ SE am i. 191. Každodenná konverzácia stačí, aby sme jej prostredníctvom štandardizovali správne používanie slov.